

DOI: 10.60940/Haide2025.14.5

MANUEL FORCANO APARICIO

Universitat de Barcelona

mforcano@ub.edu

ORCID: 0000-0003-9421-4076

HAYYIM NAHMAN BIALIK, «EL POETA NACIONAL DEL POBLE JUEU»

HAYYIM NAHMIN BIALIK, THE «NATIONAL POET OF THE JEWISH PEOPLE»

Resum:

Joan Maragall i Hayyim Nahman Bialik constitueixen dues figures cabdals dins els processos de renaixença cultural que, a cavall dels segles XIX i XX, van marcar tant la literatura catalana com la literatura hebrea moderna. Contemporanis en el temps, tots dos poetes van articular un discurs literari que superava l'àmbit estrictament estètic per convertir-lo en un instrument de legitimació identitària i nacional. Maragall, amb la seva teoria de la «paraula viva» i la seva aportació al modernisme, contribuï decisivament a consolidar la llengua catalana com a vehicle de modernitat i expressió espiritual; també Bialik, qualificat sovint com a «poeta nacional jueu», simbolitzà les aspiracions d'un poble dispers i en procés de renaixement cultural, oferint a la llengua hebrea una nova centralitat literària i emocional. En ambdós casos, la seva importància rau en la capacitat de conjugar tant l'experiència personal com la col·lectiva, tot dotant la poesia d'una funció cohesionadora i de projecció més enllà del marc local en què visqueren. La seva recepció posterior consolidà aquest rol simbòlic: Maragall seria llegit com a model d'ideal espiritual i com un referent indiscutible del catalanisme literari, mentre que Bialik es convertí en punt de referència ineludible per a la literatura israeliana i per a la configuració del cànon hebreu modern.

Paraules clau: Joan Maragall — Hayyim Nahman Bialik — resorgiment de la llengua — construcció del poeta nacional — Recepció

Abstract:

Joan Maragall and Hayyim Nahman Bialik stand as pivotal figures within the processes of cultural renaissance that, at the turn of the nineteenth to the twentieth century, respectively shaped Catalan literature and modern Hebrew literature. Contemporaries in time, both poets articulated a literary discourse that transcended the strictly aesthetic realm to become an instrument of national and identity-based legitimation. Maragall, through his theory of the "living word" and his contribution to Modernisme, played a decisive role in consolidating the Catalan language as a vehicle of modernity and spiritual expression; likewise, Bialik, often described as the "national Jewish poet," embodied the aspirations of a dispersed people in a process of cultural rebirth, granting the Hebrew language a renewed literary and emotional centrality. In both cases, their importance lies in the ability to intertwine personal and collective experience, endowing poetry with a cohesive function and with a resonance that extended beyond the local framework in which they lived. Their subsequent reception reinforced this symbolic role: Maragall came to be read as a model of spiritual idealism and as an indisputable reference for literary Catalanism, while Bialik became an unavoidable point of reference for Israeli literature and for the shaping of the modern Hebrew canon.

Key words: Joan Maragall — Hayyim Nahman Bialik — Language revival — Construction of the National Poet — Reception

I. Introducció

No digueu que sou febles o pocs.

No heu entès que el Déu de Jacob mena el combat?

H.N. Bialik, «Benedicció del poble»¹

Només nosaltres, en l'exercici literari i acadèmic d'aquest article, podem fer coincidir dues veus poètiques que foren, cadascuna al seu temps i al seu lloc, completament paral·leles i amb no res que en la pura realitat històrica que els tocà de viure, les fes creuar-se o interseccionar-se. En el paisatge del món, els dos poetes eren lluny l'un de l'altre: l'un a la Barcelona bohèmia i burgesa de finals del segle XIX; l'altre a la industriosa i laica Odessa on, a la mateixa època, entre els jueus, ja bullien amb força les societats sionistes clandestines d'ideologia socialista. L'un, per les muntanyes de Montserrat, les masies del Montseny i les fonts de Camprodon, l'altre, per les planes russo-ucraïneses i els erms palestins on els jueus il·lustrats de l'àmbit asquenazita maldaven per fer realitat el somni del retorn a la Terra d'Israel. Tanmateix, sense saber-se l'un a l'altre, compartiren època —el darrer terç del segle XIX i els primers anys del segle XX—, així com un protagonisme cultural indiscutible, cadascun en el seu propi context cultural: Maragall, en la culminació de la Renaixença i com a figura clau del modernisme català, i Bialik dins el moviment del renaixement cultural jueu en llengua hebrea moderna. Ambdós poetes van significar o representar l'ànima poètica de les seves dues llengües en un moment d'aspiracions nacionals, tant per a Catalunya, com per al sionisme, que aspirava a la creació del que ha arribat a ser l'Estat d'Israel modern. Ambdós poetes feren servir la seva poesia com una eina eficaç per expressar espiritualitat, identitat i esperances col·lectives, amb la qual cosa aquestes dues veus poètiques bé poden definir-se com a modernitzadores de les respectives llengües literàries. Per tant, comparteixen una funció simbòlica d'allò més assenyalada com a «poetes-nació», sense que cap dels dos tingués la seva «pàtria» acomplida o dibuixada realment amb fronteres sobre un mapa. Si bé és prou comú definir Joan Maragall com un «patriota» compromès amb les idees catalanistes del seu temps (Teixidor 14), en la història de la literatura hebrea moderna, ningú no discuteix els títols atorgats a Hayyim Nahman Bialik de «Poeta nacional hebreu» i de «Poeta nacional d'Israel» —tot i haver mort abans de la fundació de l'Estat—, o fins i tot, en el marc universal de la diàspora jueva, de «Poeta nacional del poble jueu», atès que la seva poesia vertebrarà la renaixença de la cultura jueva a Europa i posarà en paraules tant les esperances i les il·lusions com les desesperances i les desil·lusions dels jueus —febles o pocs, o gens— de la seva generació (Burnshaw 26).

¹ Les traduccions catalanes dels versos de H.N. Bialik són obra d'Eduard Feliu («Bialik»), llevat dels versos dels poemes «L'estanyol» i «Vers l'ocell».

II. Els començaments

Conec un bosc, i sé on hi ha un estanyol:
és en l'espessor del bosc, apartat del món.
H.N. Bialik. «L'estanyol»

Hayyim Nahman Bialik va néixer un 9 de gener de 1873 –tretze anys després de Joan Maragall– a la petita vila de Radi, a la regió ucraïnesa de Volínia, una part de l'enorme franja de territori que s'estenia de la Mar Bàltica a la Mar Negra, en la qual l'imperi rus confinava la seva població jueva. D'una família de classe mitjana dedicada al comerç de la fusta i la farina, el jove Bialik va quedar orfe de pare prou aviat, el 1880, i va ser criat aleshores a la vila de Zhitomir per un avi ortodox que l'abocà a l'estudi de les fonts religioses jueves tradicionals com el Talmud i els Midraixos, en un ambient, el del judaisme de la regió de Volínia, caracteritzat pel fervor religiós, l'espiritualitat popular i l'ambient místic-esotèric de les corts dels *tsadikim* o mestres *hassídics* o pietistes, establertes profusament arreu de l'immens condomini lituanopolonès que també incloïa territoris avui ucraïnesos i russos (Wodziński 89-101). Poc sabem dels anys de la seva infantesa: en alguns poemes com «Zohar» ['Resplendor'] (1901) o «Ha-Berekhà» ['L'estanyol'] (1905), sembla idealitzar les hores encantades que passà pels boscos pregonis i les prades solitàries dels paisatges de Volínia, per bé que en altres versos deixa entreveure el pes insuportable de la solitud i la pena per l'abandonament dels pares. Com Maragall, Bialik podia haver escrit aquells versos de «Sol solet»: «Quan jo era petit | vivia arraulit | en un carrer negre. | El mur hi era humit | pro el sol hi era alegre». I, de fet, en va escriure de semblants: «El vent se'ls endugué, la llum els arrabassà, | un nou cant alegrà el matí de llur vida («Sol»).

El 1890, quan Maragall entra a treballar al *Diari de Barcelona* i ja ha traduït les *Elegies romanes* de Goethe i ha publicat l'«Oda Infinita» a la *Il·lustració Catalana*, Bialik té disset anys i deixa la casa dels avis per establir-se al poble lituà de Volozhin, prop de Vínius, per continuar els seus estudis en una de les *yeixivot* o acadèmies rabíniques de més renom aleshores. Tanmateix, serà en aquest centre d'estudis jueus que Bialik també descobrirà «un nou cant», les flamants idees de l'*Haskalà* o la «Il·lustració jueva», un moviment intel·lectual que cercava treure els jueus del seu *ghetto* físic i espiritual i incorporar-los de cap a la cultura europea tot afegint als seus *curricula* els estudis seculars i les ciències, com ja la cèlebre controvèrsia maimonidiana en temps medievals havia intentat imposar infructuosament (Slutsky 434). A Volozhin Bialik s'enfronta al gran dilema que presideix tothora la seva poesia: els seus afanys modernistes s'imposaven a poc a poc sobre les seves conviccions religioses tradicionals i basculava cap al món dels llibres i la poesia en detriment de l'estudi dels tractats talmúdics a la *yeixivà*. La seva vocació poètica –que alimenta amb lectures de poesia russa i alemanya– l'empenyen a una lluita paradoxal entre l'alliberament d'una tradició que l'escanya i el desig de mantenir-s'hi fidel. Aquest temps de destret intel·lectual de Bialik pot equiparar-se a la tensió que també visqué el jove Maragall quan el seu pare l'incorpora a la gestió del negoci familiar de la fàbrica tèxtil, quan ell bé preferia l'estudi de les lletres. La revolta interna entre dues forces contraposades –en Maragall, la poesia i la fàbrica; en Bialik, la poesia i la tradició religiosa– els equipara també en el resultat. Maragall arriba a un acord amb el seu pare i podrà cursar estudis de dret i exercir aleshores la seva vocació poètica (1879), i Bialik s'abraça als ideals modernistes de l'*Haskalà*, abandona l'acadèmia rabínica tradicional i fins s'afilia clandestinament a una societat estudiantil ortodoxa sionista, la *Nétsah Israel*. Som a finals dels anys noranta del

segle XIX: el Bialik poeta alça el vol i somnia desplaçar-se a Berlín per continuar-hi els seus estudis al seminari rabínic on sap que tindrà accés a la civilització europea moderna. Aquesta combinació volguda d'educació religiosa i tradicional exposada, al mateix temps, als corrents moderns de la cultura secular europea havia d'influir enormement en la carrera literària del nostre autor.

III. Cap al reconeixement

1. L'*Haskalà* jueva

Un bell dia veuran, els qui vindran d'arreu,
què ha fet el poble més errant.
H.N. Bialik. «Benedicció del poble»

L'*Haskalà* fou una crida a tots els jueus de la Diàspora –allà del planeta on la dispersió i els trulls de la història els haguessin portat– per canviar el destí de submissió que aclaparava el col·lectiu jueu. Bialik l'escoltà i es deixà arrabassar per aquesta «nova llum» de la qual la seva poesia es convertirà en la bandera principal, en la veu cantant, en la resoluta expressió d'un desig de sanar la història jueva ferida i projectar-la cap a una nova vitalitat. El moviment de l'*Haskalà*, al qual s'adheriren una bona part dels jueus europeus dels segles XVIII-XX, responia a diversos factors històrics: la Revolució Francesa de 1789, la industrialització creixent i, consegüentment, el capitalisme que va possibilitar que molts jueus també s'enriquessin i adoptessin els valors de la nova burgesia europea, entre els quals hi havia l'adopció de la cultura i l'educació occidentals, així com l'ànsia de l'emancipació. L'*Haskalà* havia començat al segle XVIII a Itàlia, als Països Baixos i a Alemanya i es va anar desplaçant gradualment vers l'est penetrant l'ambient cultural i religiós dels jueus polonesos i de l'Imperi austrohongarès durant el segle XIX, fins a les nombroses comunitats jueves de la Rússia tsarista entre els anys 1840 i 1920, on brillà per la seva efervescència el centre cultural jueu d'Odessa, a Ucraïna.

Els adeptes entusiastes a aquest moviment regenerador, els *maskilim*, cerquen un element unificador i diferenciador a la vegada, que no serà pas la religió ni els trets de la identitat tradicional jueva, sinó la llengua hebrea que caldrà renovar i adaptar als nous temps perquè, a través de tractats d'història, geografia, matemàtiques, ciències naturals, contes i faules, penetri a escala popular en les masses jueves i propiciï una educació secular, un racionalisme lúcid i una plena adaptació als hàbits occidentals. La llengua hebrea fa un esforç per demostrar que és capaç d'expressar-se en tots els gèneres i de ser permeable als corrents literaris de l'època. Tot i això, els resultats, malauradament, foren pobres i decebedors, però molt necessaris perquè, graó a graó, s'arribés al grau de sofisticació i elasticitat d'una llengua apta per a la creació literària de qualitat. En prosa destacà la figura de Méndele Mokher Sefarim (1843-1917), i en poesia serien Saül Txernikhovsky (1875-1943) i, un xic més gran, Hayyim Nahman Bialik, cim i símbol d'aquest renaixement lingüístic i literari de l'*Haskalà*.

2. L'impacte de la poesia de S.S. Frugg

Fins i tot dins centenars de milers d'anys,
mentre existeixi encara un jueu viu,
les seves cançons tornaran a ser cantades,
amb rialles i llàgrimes.

S.S. Frug, «Poema a Mikhael Gordon»

Bialik s'alineà volenterosament als objectius i propòsits de l'empresa renaixentista de l'*Haskalà*, i n'arribarà a ser el màxim apòstol. A l'acadèmia de Volozhin, en ple debat entre els estudis tradicionals i les idees modernistes i regeneradores d'un judaisme secular i de valors occidentals, queda corprès per l'obra de Shimon Shemuel Frug (1860-1916), un poeta rus d'origens humils i crescut en un ambient rural que va començar a escriure poesia en llengua russa i també en ídix. Els textos de Frug reflectien la desemparada vida quotidiana dels jueus de l'imperi rus i denunciaven la pobresa, la discriminació i l'opressió que patien sota el règim dels tsars. El seu to compassiu i un xic melancòlic venia combinat amb una crítica contundent de les injustícies socials, i alguns dels seus poemes en rus no parlaven només de jueus, sinó també de pagesos i treballadors no jueus, tot mostrant, doncs, una solidaritat ampla amb els desemparats de l'imperi tsarista. Comptava, doncs, entre els seus lectors amb un públic rus culte i també versat en ídix. Aquesta doble producció poètica, el convertí en una figura del factible diàleg cultural entre el món jueu i la societat russa d'aleshores. El seu estil, d'un lirisme senzill amb molta atenció al ritme i a la musicalitat de la llengua, s'inspirava tant en la tradició bíblica com en la poesia popular russa i ucraïnesa, i Bialik en quedà molt impressionat. Arran d'aquest impacte, el 1891 –any de l'edició del primer poemari de Maragall, *Poesies. Originals i traduccions*–, Bialik escriu el seu primer poema, «Vers l'ocell», una primera producció titllada d'obra de joventut, però que ja barreja el lirisme personal amb els temes nacionals jueus, atès que l'ocell és el símbol de la llibertat i també de la terra d'Israel somniada i idealitzada, i el jo poètic se li adreça per saber si també allà d'on ve hi ha patiment i adversitats. El sionisme treu el cap.

3. El sionisme espiritual d'Ahad ha-Am

Un bell dia veuran, els qui d'arreu vindran,
què ha fet el poble més errant.

H.N. Bialik. «Benedicció del poble»

La ideologia de què s'empara la poesia de H.N. Bialik és la que formulà el pensador jueu rus Aixer Ginsberg (1856-1927), més conegut amb el pseudònim d'*Ahad ha-Am* o «Un del poble». La seva postura sionista, de caràcter cultural i espiritual, s'enfrontava a les postures més de caràcter polític que representava Theodor Herzl amb el propòsit de cercar un refugi territorial i, per tant, estatal, per al poble jueu. Ahad ha-Am creia que la prioritat havia de ser la regeneració espiritual i cultural del poble jueu abans de concentrar els esforços en negociacions diplomàtiques destinades a la creació d'un estat jueu. Per això, era del parer que, abans de poder aspirar a un estat, calia reforçar la identitat jueva mitjançant l'educació, la cultura i la renaixença de l'hebreu com a llengua viva. De fet, proposava la creació d'un «centre espiritual» a Palestina, que no necessàriament havia de ser un estat sobirà, sinó un lloc des

d'on irradiar valors i cohesió cultural a tots els jueus de la diàspora. També va ser crític amb el sionisme pràctic en acusar-lo de menystenir els drets dels àrabs palestins anticipant que, si no es gestionaven amb prou sensibilitat, hi hauria conflictes en el futur. La seva visió «cultural» va tenir una influència d'allò més profunda i duradora en la intel·lectualitat jueva del seu temps, així com en el desenvolupament cultural del *Yixub* –la comunitat jueva a Palestina abans de la creació de l'Estat d'Israel–, atès que comportava l'adopció de la renovada llengua hebrea com a eina vehicular d'expressió i comunicació. Bialik va reconèixer Ahad ha-Am com el seu gran mestre, i alguns dels seus primers poemes li estan dedicats. Ahad ha-Am també influí decisivament en la seva poesia ja que l'empenyé a escriure en un estil clàssic, lúcid i comprensible, i el desencoratjà quan Bialik maldava per ser experimental, com feien altres poetes del seu temps imbuïts d'aires modernistes.

El 1891 deixà la vila de l'acadèmia rabínica de Volozhin i s'instal·là provisionalment a Odessa, seu d'un important cercle d'intel·lectuals jueus entre els quals es trobava Ahad ha-Am: sense gaires recursos, es dedicà a ensenyar hebreu, eina primordial, doncs, del sionisme espiritual. Així, doncs, Bialik es convertiria en la veu poètica més important d'aquest procés de revitalització de la llengua hebrea, possiblement el guany més evident o el cim més alt del moviment de l'*Haskalà*, la il·lustració jueva que mirava d'escampar com fos la cultura europea moderna entre els jueus a partir d'una llengua que cercava desprendre's del llegat únicament religiós. A Odessa, tanmateix, Bialik no s'abona només a l'ensenyament i a la creació pròpia en llengua hebrea, sinó que també es dedica a l'estudi de la literatura russa –Puixkin i Frug, Dostoievski i Gogol–, així com de l'alemanya, amb una especial predilecció per Lessing i Schiller. Sense encara entrar directament als cercles literaris jueus de la ciutat, el seu poema «Vers l'ocell» arriba a les mans de Moses Leib Lilienblum i de Yehoshua Hana Rawnitzky, que faran que es publiqui al primer número de la revista jueva *Ha-Pardés* (1892). El poema, una clara mostra d'enyorança per Sió, estava escrit en l'estil propi dels poetes del moviment de *Hibbat Sion* o «Amor a Sió» que representen, literàriament, el pas o canvi dels ideals de l'emancipació de l'*Haskalà* a un ideal nacional «sionista», per bé que és comuna i acceptada per tothom que aquest grup de poetes era d'allò més mediocre, i la irrupció d'una veu com la de Bialik prest els deixaria a tots, definitivament, en un segon pla (Martínez 10).

4. Els primers grans poemes

Navego per les llunyanies, erro per les distàncies,
tremolo com un ocell que del mar a ca la mare va ple d'ànies.
H.N. Bialik. «Navegant per les distàncies»

El 1892, Bialik es dirigeix precipitadament a Volozhin arran del tancament de l'acadèmia, i retorna a casa dels avis. Allà troba el seu germà agonitzant, i una atmosfera no gens falaguera de desesper vital i espiritual pel que fa a la situació en general dels jueus de la regió. Alguns dels nous poemes –«Navegant per les distàncies», «A la meva tornada»– demostren aquesta feixugor i expressen el fracàs del retorn a les essències jueves del passat, encallades, saturades, entristides, melancòliques. Arran d'aquest retorn, Bialik decidirà allunyar-se d'aquesta societat tradicional que agonitza i que no duu a enlloc. La mort de Judà Leib Gordon, una insígne figura de l'*Haskalà*, donarà peu a l'escriptura de la gran elegia *La mort del Lleó* –publicada també a *Ha-Pardés*–, amb la qual Bialik considera que es tanca una

etapa de la seva vida i dels seus inicis poètics, on les llàgrimes i el to melangiós són motius importants dels seus versos, que quedaran recollits al seu primer volum de poemes *Xirim* o *Poemes*, publicat a Varsòvia el 1901, i reeditat i revisat després el 1908.

Entre 1893 i 1896 la vida de Bialik dona un tomb important: el 1893 coneix i es casa amb Maya Averbuch, amb la qual intentarà infructuosament tenir fills, cosa que fou un motiu de frustració i de dolor per a la parella, que també trasllueix a la seva poesia –ben diferentment de la fillada de Maragall. Bialik treballarà per al seu sogre, comerciant de fusta, a Kíiv, lloc on escriurà poemes rellevants com «Al Saf Beit ha-Midraix» [‘Al llindar de la Casa d'estudi’] (1894), o el gran himne «Birkat Am» [‘Benedicció del Poble’], una peça del mateix any plena de força i esperança que fa al·lusió als antics constructors del temple de Jerusalem en una metàfora en què en els versos són els constructors de la nova Terra d'Israel, els pioners arribats durant la primera onada migratòria o *Aliyyà*, i que tindrien aquest poema com un himne patriòtic (Feliu 194), talment com Maragall, que escrigué el 1894 l'himne poètic «La Sardana»:

Que siguin ben fermes, germans, les vostres mans,

i que la pàtria redimeixin!

No perdeu el coratge! braç a braç, exultants

i alegres, feu que el poble protegeixin!

[...]

Qui gosaria riure's del que ara és petit?

Feu-vos aixades, i el poble redimiu,

mentre dels cims de les muntanyes el crit

ressoni i la veu de Déu digui: Veniu!

(«Benedicció del Poble»)

El 1897, Bialik i la seva dona es traslladen a la vila polonesa de Sosnowiec, prop de la frontera prussiana, on, per un temps breu, ell exercirà de mestre d'hebreu. Tanmateix, aquesta temporada a Sosnowiec seria decisiva en la seva vida: deprimat per la petitesa de la vida provincial i per l'estretor de mires de la minsa comunitat jueva a la qual servia, Bialik comença a escriure sàtires i petites narracions que signa amb pseudònim per no ser reconegut, i també fa proves en prosa en llengua ídix. La manca d'empatia envers els ideals sionistes, la pobresa intel·lectual de molts jueus de Sosnowiec, l'avorriments de la vida tradicional jueva en una petita vila polonesa, l'empenyaran a escriure iradament el poema «Akhen Hattir ha-Am» [‘Ben segur que el poble és herba’], un dur retret als jueus que s'esforçaven per millorar la seva precària situació vital i ni tan sols somniaven amb l'emigració vers la Terra d'Israel. El to amb què Bialik s'adreça al poble jueu en aquest poema amb ressonàncies bíbliques –que tingué un fort impacte i fou d'allò més aclamat arreu– provocà que hom li atribuís un to profètic, i a partir d'aquell moment molta de la seva poesia vindrà embolcallada d'aquesta aura visionària i futurible. Aquí comença realment la consideració que molts creien que ja s'havia guanyat de «Poeta nacional del poble jueu». Alguns altres poemes («Miqraé Tzion» o «Convocats de Sió») reflecteixen els dubtes que suscità la celebració del

Primer Congrés Sionista mundial de Basilea de 1897, atès que Bialik continuava essent fidel als ideals del seu mestre Ahad ha-Am, partidari d'un sionisme espiritual, fins al punt que, el 1912, gosaria escriure una sàtira (*Rabbí Zerah*) contra Theodor Herzl, figura insigne del sionisme polític.

IV. L'etapa d'Odessa: la consolidació

Caigueren sense sepultura
i el desert els emmortallà amb silenci.
H.N. Bialik. «Els morts del desert»

Amb l'inici del nou segle, el 1900, Bialik s'instal·la a Odessa, ciutat en la qual viurà fins al 1921, i on, en la trentena i la quarantena, es consolida de manera culminant la figura del «Poeta nacional hebreu», o també «jueu», o «del poble jueu» i «del poble d'Israel», com a gran renovador de la poesia hebrea moderna, per bé que durant aquests anys també escrigués i traduís poesia i prosa en l'ídix (Leiter 563). A Odessa, Bialik s'incorpora per la porta gran en el cercle d'escriptors i líders sionistes reunits entorn de la figura d'Ahad ha-Am, i sorprèn per l'estil realista de la prosa hebrea de Méndele Mokher Sefarim (Xolem Yankev Abramovitx, 1835-1917), Bialik provarà també la prosa literària i començarà a confegir relats com «Aryé Baal Guf» ['El cos del lleó'], o «Me-ahoré ha-Gader» ['Rere la tanca']. Tanmateix, a Odessa Bialik desenvoluparà al màxim la seva veu poètica fins al punt de configurar la pròpia constel·lació de símbols als quals recorre assíduament i que avui són els trets característics de la seva poesia: el gat, que apareix per primera vegada al poema «Lebadí» [Tot sol] de 1902 com a símbol d'avorriments, mandra i desesper; el santuari o temple, com a símbol de la tradició jueva més pregon; i la guspira o la flama que apareix contínuament i en diverses formes —com una brasa, com una espelma, com una llàntia, com un reflex, com la pampalluga d'un estel, com la cabellera d'una torxa, etc.— i que representa l'ideal que empeny l'home a actuar i o canviar la seva realitat. El poema llarg «Ha-Matmid» ['L'estudiant del Talmud'], escrit entre 1894 i 1895, també s'erigí en representatiu del seu voler poètic, atès que descriu a la perfecció el conflicte intern que un estudiant jueu ha d'endurar entre, d'una banda, els seus estudis tradicionals i una dedicació ascètica i estàtica envers la Torà, i, de l'altra, les seves inclinacions naturals de moviment, canvi, natura, família. La repressió que els estudis tradicionals del judaisme provocaven de l'embranchida natural de la vida dels joves estudiants és motiu de denúncia per part de Bialik, i *Ha-Matmid* es convertí en un al·legat a favor de la llibertat, a favor de l'empenta i de l'acció, tot dit amb un to d'exaltació vitalista que ens recorda la visió agosarada, vital i nietzscheana d'alguns poemes de Joan Maragall quan recrea les llegendes del Comte Arnau o de Joan Garí. En la mateixa línia, el 1902, Bialik va escriure el mític poema «Meté Midbar» ['Els morts del desert'] un poema-riu que parteix de la història bíblica dels israelites que van sortir d'Egipte, però que no arribaren a entrar a la Terra Promesa. Bialik agafa aquesta generació d'israelites que van vagar quaranta anys pel desert i la transforma en una al·legoria del poble jueu que viu des de fa segles a l'exili, avesat a l'enyorança, a la pèrdua, a l'esperança incompleta, a la frustració. Aquest poema, d'un elevat to tant nacional com existencial, retrata la tragèdia col·lectiva del poble jueu, però al mateix temps en subratlla la força persistent i la resistència: els morts, d'estatura gegant, s'aixequen i desafien el decret diví que els ha declarat difunts i que els obliga a estar enterrats, car ells aspiren a lluitar per la redempció i gosen, per tant, rebutjar l'imperatiu diví. Les imatges recurrents són la buidor del desert, l'udol del silenci, i el terrible eco del seu destí, atès que la seva presència pesa i es presenta com un deure pendent sobre les generacions futures. El to, entre

elegíac i èpic, descriu aquests «morts» com una marxa de fantasmes que insisteix perquè els jueus d'ara accomplixin el que ells no foren capaços de fer: entrar a la Terra d'Israel.

V. La qüestió espinosa de la llengua

Mal que la teva paraula sigui amarga com la mort
o que sigui la mort mateixa,
l'escoltarem i sabrem què diu.
H.N. Bialik. «La paraula».

A Odessa Bialik florirà plenament com a poeta, com a narrador, com a assagista, com a traductor i també com a editor: amb un grup d'autors funda l'editorial Moriah —encara avui activa a Israel— per produir textos adients per a les escoles jueves modernes amb idees pedagògiques en consonància amb l'esperit dels principis del sionisme espiritual d'Ahad ha-Am. I amb aquesta tasca d'editor, com també li havia passat ja com a autor, li aflora el gran tema: la llengua, en quina llengua, en quin registre i accent de llengua. La llengua, la de tots els jueus: l'hebreu. En quin hebreu: el de la Bíblia?, el de la Mixnà i les homilies rabíniques? L'hebreu artificios i eloqüent de l'edat mitjana?, o el que conglomerava tots els estils en mans dels il·lustrats jueus del XVIII i del XIX? L'hebreu d'accent asquenazita o bé el de la pronúncia sefardita? Les respostes donades a aquestes qüestions provocaven molts debats, dubtes, ànsies, i cap d'elles no oferia garanties d'èxit a aquells que somniaven revivificar la llengua comuna dels jueus d'arreu.

Bialik, finalment, pren partit. En la seva producció literària farà servir un hebreu en un registre prou elevat, fruit de la mescla d'elements bíblics, rabínics i folklòrics, i que li servirà, però, amb paraules antigues i carregades de significació religiosa, per expressar nocions i emocions contemporànies, moltes d'elles laiques. L'hebreu que els *maskilim* de l'*Haskalà* usaven amb la voluntat de ressuscitar-lo i fer-lo viu i parlat alhora, venia ple de construccions excessivament artificials que pretenien ser literàries i, per tant, poc vives, poc reals o quotidianes. Bialik fa un esforç per simplificar la llengua i prefereix insistir en la sonoritat i el ritme de l'hebreu bíblic que, tot i ser el més antic, el més greu, el més solemne, era, al mateix temps, el més llegit i conegut pels jueus que el recitaven a la sinagoga i que el sabien per entendre la Torà. Calia, llavors, revitalitzar l'hebreu més clàssic, fer modern el més antic, ressuscitar l'original, el primer hebreu. Tanmateix, també era urgent que la llengua ressuscitada vestís la roba del moment: era necessari crear neologismes moderns, termes per a conceptes i objectes que no existien als temps bíblics, i ressignificar paraules bíbliques com els *hapax legomena* que podien adoptar aleshores nous significats.

Si bé Maragall, amb la seva reflexió teòrica sobre la pròpia poesia exposada a l'«Elogi de la paraula» de 1903, creia que la paraula viva era l'expressió pura del sentiment inspirat per l'objecte poètic que es reflectia sincerament i sense els filtres del pensament o de l'expressió formal, a Bialik li caldrà fer-ho a l'inrevés: prendre delicadament la paraula morta, passar-la pel filtre del pensament, exposar-la en una expressió formal per donar-la a conèixer com a paraula destinada a ser viva, a ser de nou genuïna, original, primera. Si per a Maragall la paraula viva era una mena de revelació d'un moment d'inspiració,

per a Bialik la inspiració el porta a escollir les paraules afortunades que seran el vehicle d'expressió de les seves emocions. Si per a Maragall no es tractava de fer poesia, sinó de deixar que la poesia es fes en nosaltres, per a Bialik és essencial fer poesia perquè les paraules renovellades es fessin de nou, després de tants segles i pregàries, en els nous lectors. Si per Maragall la poesia «consisteix en dir les coses tal com ragen (quan ragen en estat de gràcia)», com escriu en el «Pròleg» al llibre de Pujols (Pr 3 184), per a Bialik la poesia és el mitjà perquè les paraules ragin les coses com si les diguessin amb tota naturalitat. Maragall apunta encara al seu «Elogi»: «No heu sentit mai els enamorats com parlen? Semblen uns encantats que no saben lo que es diuen. Fan un parlar tot trencat, entre la llum abundant de les mirades i la plenitud del pit bategant» (Pr 3 72). En el cas de Bialik hem de dir que la seva llengua poètica, a través de la qual vol que el lector senti la història i l'ànima del poble jueu, és molt densa, difícil, carregada, també com la dels enamorats, «tota trencada» perquè cada mot escollit ve ple del seu context bíblic, de la seva significació religiosa, embolcallada encara de l'alè antiquíssim de quan un dia la proferí algun dels profetes d'Israel. Diu Maragall que, quan parlen, els poetes «es posen febreros i tanquen els ulls i parlen amb la febre» (73). En el cas de Bialik, el poeta transmet tanta emoció i profunditat amb els mots escollidíssims que ha triat, que també s'enfebra i tanca els ulls. En aquestes circumstàncies, no és d'estranyar que hom consideri encara avui que els versos de Bialik emocionin i toquin espiritualment per la llengua evocadora que fa servir, més que no pas pel missatge concret que comuniquen. L'espontaneïtat, la puresa, la sinceritat d'un moment d'inspiració que sovint no encaixa dins un vers fixat ni d'una estrofa rígida eren els valors suprems de Maragall a l'hora de fer poesia gràcies a la inspiració, però en Bialik tot això s'ha de fabricar, s'ha de calcular, s'ha d'afaiçonar i d'amanir perquè el poema demostrï, finalment, que també ha estat confegit en estat de gràcia. Quin esforç titànic: Maragall asseverava tenir fe «sobretot en la conversa» (80), quan aleshores en hebreu una conversa «natural» amb prou feines podia fer-se.

En l'obra de Maragall hom observa una voluntat d'estil i de trobar un llenguatge equilibrat i clar, tot i els molts castellanismes que trufaven el dialecte del català barceloní del seu temps. Bialik malda per despertar la llengua hebrea de la seva amnèsia secular; i també s'hi esforça des de la seva àrea lingüística, i el seu hebreu, sota la influència de les llengües d'ús comú –l'alemany, el rus, l'ucraïnès i l'ídix–; fa que els seus versos alternin les síl·labes accentuades i no accentuades –com en les llengües europees–, tot deixant de banda l'antiga manera de versificar en hebreu deutora de la mètrica quantitativa àrab practica da a l'Edat d'Or de la poesia medieval a l'Àndalus o Sefarad (s. X-XIII). Aquest gir substancial de fer versos que Bialik abanderà el convertirà en el líder del cercle literari d'Odessa i dels jueus asquenazites protagonistes de l'emigració sionista vers Palestina. Ara bé, aquest canvi fou d'alguna manera traumàtic quan aquesta manera de versificar arribà a Palestina, on era majoritari l'accent de la pronúncia de l'hebreu sefardita, que desplaçava els accents tòncics al final de les paraules, amb la qual cosa la musicalitat dels poemes de Bialik quedava en qüestió, i no va ser fàcil d'acceptar (Burnshaw 27; Carmí 40-42).

VI. L'horror dels pogroms de Kixinev

1. Contra la matadissa i contra la covardia

Els dies 19 i 20 d'abril de 1903 la comunitat jueva de Kixinev –avui Chisinau, capital de l'estat de Moldàvia– va patir un pogrom o atac massiu arran de la difusió d'una acusació falsa d'assassinat ritual d'un

nen cristià per utilitzar-ne la sang en un ritu jueu. La premsa local antisemita va ser la responsable de fer pública la notícia que va provocar un avalot contra els barris jueus de la ciutat: més de mil cinc-centes cases i botigues jueves foren saquejades i destruïdes, moltes dones i nenes van ser violades, i molts homes van ser morts o ferits. Bialik, en qualitat de membre de la Comissió Històrica Jueva d'Odessa va ser enviat a Kixinev per assistir els supervivents i fer un informe de les atrocitats patides per part de la comunitat jueva. Abans de traslladar-s'hi escrigué el cèlebre poema «Al ha-Xehità» ['La matadissa'], en què clama justícia al cel i, si no és possible, demana que el món, que «té els fonaments podrits», s'acabi d'una vegada. Molt afectat pel que va veure i va sentir de boca de les víctimes del pogrom, Bialik es retirà a casa dels parents que tenia prop de Kliv i, en lloc de l'informe que li havien encarregat, va compondre, el 1904, el llarg i esborronador poema «Be-Ir ha-Haregà» ['A la ciutat de la matança'] en què denuncia no només les massacres sinó també la submissió de la gent davant els seus botxins. La covardia, la manca de coratge, eren més amargues que l'absència de justícia i la indiferència de la natura davant les atrocitats. L'actitud mesella dels jueus de Kixinev en el moment dels atacs provoca la ira del poeta i aquests versos rabiosos causaren un enorme impacte arreu del món jueu de l'Europa oriental fins al punt que hom considera que engegaren el procés que duria a formar gradualment una nova identitat jueva, lluny de l'estereotip del jueu estudiós, desarmat, discriminat, sense dignitat, víctima indefensa que es deixava trepitjar i anihilar. La veu forta de denúncia de Bialik en aquests dos poemes relacionats amb el pogrom de Kixinev incentivaren més que mai les ànsies del sionisme de cercar refugi a Palestina lluny d'una Europa que mirava cap a una altra banda quan els seus jueus eren víctimes indiscriminades d'atacs cruentos.

2. La denúncia contra la violència de l'Estat

Alça't i vés a la ciutat de la matança, entra als patis,
mira amb els teus ulls i palpa amb les mans
les tanques, els arbres, les pedres, el guix de les parets,
la sang quallada i el cervell ressec dels morts.
H.N. Bialik. «A la ciutat de la matança»

El mateix any de 1903, Maragall accedeix a la presidència de l'Ateneu Barcelonès, però el novembre de 1902 s'havia significat políticament i socialment amb la publicació de «La patria nueva» arran de la vaga general de Barcelona i de la repressió brutal que exercí l'exèrcit amb tirotejos, morts, ferits i centenars de detinguts. Al seu article, Maragall denuncià la violència de l'Estat contra els obrers en vaga, i reivindicava la possibilitat d'una pàtria nova que no es fonamentés en la repressió i la por, sinó en la justícia i en el reconeixement del poble treballador. Maragall clama per a una transformació moral i política d'Espanya, i posa en qüestió la legitimitat del règim repressor. L'article, considerat sediciós i un atac a les autoritats, va portar l'autor a ser jutjat per un tribunal militar, però la causa no prosperà gràcies a la seva rellevància cultural i als suports influents que va rebre. El clam clar i ben dit per a una regeneració i la denúncia de la injustícia semblen agermanar, de nou, les dues veus paral·leles de Maragall i de Bialik.

VII. Els llorers finals

Estén damunt meu les teves ales,
i fes-me de mare i germana amants,
sigui ton pit per al meu cap un refugi,
un niu per a les meves pregàries errants».

H.N. Bialik. «Estén damunt meu les teves ales».

Bialik, l'any 1904, s'instal·là un any a Varsòvia com a editor literari de la revista *Ha-Xiloah*. L'estada a la capital polonesa va ser-li molt fructífera: allà s'inspirà per escriure alguns dels seus poemes més cèlebres com «Ha-Berekhà» ['L'estanyol'], el poema experimental «Meguil-lat ha-Eix» ['Rotlle de foc'], i el tan versionat musicalment «Hakhsini tahat knafekh» ['Estén damunt meu les teves ales'], tots completats el 1905. A partir d'aquesta data, tornat a Odessa, el poeta Bialik calla i entra en un període llarg de silenci, per bé que s'ocupa d'escriure assajos, lliçons, crítiques i de traduir tota classe d'obres que mancaven en versió hebrea, especialment de poetes i pensadors alemanys, i fins i tot el *Don Quixot*. El 1921 abandona Ucraïna vers Berlín, i el 1924 emigrarà finalment a Palestina –aleshores sota mandat britànic– per establir-se a Tel-Aviv, on residiria fins a la seva mort, deu anys més tard, arran d'una visita mèdica a Viena. A Tel-Aviv va fundar l'editorial Dvir, que aviat es convertí en un referent intel·lectual i literari fins al dia d'avui, i on publicaria la traducció de *Guillem Tell* (1923), els reculls dels poemes andalusins de poetes clàssics medievals com Salomó ibn Gabirol de Màlaga (1924) o de Moisès ibn Ezra (1928). Considerat per molts com el «poeta nacional d'Israel», Hayyim Nahman Bialik no sols va aconseguir elevar la poesia hebrea a un nivell modern i universal, sinó que es va convertir en el símbol per excel·lència del renaixement cultural jueu en llengua hebrea, i el seu llegat perdura encara. Com Maragall, que va ser un poeta modern per a la llengua malmesa de la societat barcelonina del seu temps, Bialik és també una veu potent, viva i musculada que, en poesia, trenca una inèrcia secular de provincianisme i d'imitació de models forans, i que anticipa l'anomenat vers conversacional que tanta fortuna tindria en els poetes que seguirien la seva estela i que configuren avui el cànon en majúscules de la literatura hebrea moderna de què el nom de Bialik n'és corona.

No sóc poeta ni profeta
sinó un simple llenyater sorrut.
H.N. Bialik. «Tot jo m'agemoleixo»

Bibliografia

Burnshaw, Stanley, Tet Carmi, Tet, Susan Glassman, Ariel Hirschfeld i Ezra Spicehandler (eds.). *The Modern hebrew Poem itself*. Wayne State University Press, 2003.

Carmi, Tet. *The Penguin Book of Hebrew Verse*. Penguin Books USA, 1981.

Comey, Arie. *Poesía hebrea moderna. Antología*. La Semana publicaciones, 1987.

Feliu, Eduard. «Bialik o el clam profètic». *Tamid*, vol. 6, 2006-2007, p. 187-233.

Holtzman, Avner. *תילאוסקלטניא היפרגויב: קילאיב נמחנ מייח*, [‘Hayyim Nahman Bialik: una biografia intel·lectual’]. Am Oved, 2022.

Laor, Dan. *היפרגויב: קילאיב נמחנ מייח*, [‘Hayyim Nahman Bialik: biografia’]. Am Oved, 1999. Trad. angl.: *Bialik: His Life and Times*, trans. by Jeffrey M. Green. Schocken Books, 1999.

Leiter, Samuel. «Bialik, Hayyim Nahman». *Encyclopaedia Judaica*, by Michael Berenbaum and Fred Skolnik, Macmillan Reference USA, vol. 3, 2000, p. 561–564.

Maragall, Joan. *Poesia i teatre* [PT], ed. crítica d'Ignasi Moreta i Lluís Quintana. Obres completes, vol. I. Ed. 62, 2020.

— *Prosa* [Pr], ed. crítica de Lluís Quintana Trias i Ignasi Moreta, toms 1-3. Obres completes, vol. II-IV. Ed. 62, 2024.

Martínez, Teresa. *Poesía hebrea contemporánea*. Madrid, 1994.

Miron, Dan. *סותימו הריש: קילאיב*, [‘Bialik: Poesia i Mite’]. Am Oved, 1998.

Shiloah, Reuben. *ח. נ. יריש לכ קילאיב*, [‘Tots els Poemes de H.N. Bialik’]. Dvir, 1972.

Holtzman, Avner. *קילאיב נמחנ מייח מירישה*, [‘Hayyim Nahman Bialik: els poemes’]. Dvir, 2004.

Slutsky, Yehuda i Judith R. Baskin. «Haskalah». *Encyclopaedia Judaica*, ed. by Michael Berenbaum and Fred Skolnik, Macmillan Reference USA, vol. 8, 2007, p. 33-41.

Spicehandler, Ezra. «Bialik, Hayyim Nahman». *Encyclopaedia Judaica*, ed. by Michael Berenbaum and Fred Skolnik, Macmillan Reference USA, vol. 3, 2007, p. 564-565.

Teixidor, Joan. *Cinc poetes*. Destino, 1969.

Vallicrosa, Josep Maria. *Haim Nahman Bialik. La ciudad del Exterminio*. Los Poetas del dragón, 1987.

Wodziński, Marcin. *Historical Atlas of Hasidism*. Princeton University Press, 2018.

הדוהי-נב טקיור פ, [Obres completes de Hayyim Nahman Bialik], <https://benyehuda.org>. Consulta: 17 Oct 2025.

לארשי לש תימואלה היירפסה, [Catàleg de manuscrits, documents i estudis relacionats amb Hayyim Nahman Bialik], <https://www.nli.org.il>. Consulta: 17 oct 2025.

Rebut el 25 de setembre de 2025
Acceptat el 22 de novembre de 2025